

İnformasiyası çirkli media necə xilas edilməli?

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “fikir, söz və məlumat azadlığının, plüralizmin inkişaf etdirilməsi” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Məlumat çirkiliyi - **dezinformasiya** **çaşdırıcı, natamam və ya manipulyasiya xarakterli məlumatların geniş yayılması deməkdir. Sosial şəbəkələrdə, xəbər saytlarında və digər platformalarda əsli olmayan məlumatların sürətlə yayılması insanların məlumat çirkiliyinə məruz qoyur.**

İnformasiya çirkiliyi yaranan cəmiyyətdə doğru məlumatla yalanı ayırd etmək zamanla çətinləşir. O qədər dezinformasiya yayılır ki, inanma, qərar vermə kimi proseslər zəifləyir. Xüsusilə səhiyyə, siyasət və iqtisadi sahələrdə olan məlumat çirkiliyi çaşqınlıq yaradır. Bu da öz növbəsində insanlarda etibarsızlıq və informasiya yorğunluğu yaradır, nəticədə panika meydana çıxır. Xatırlayın, pandemiya dövründə çörək və unla bağlı yayılan

tıq onun alqoritminə çevrilir, davamlı olaraq həmin tərkibdə kontentlərlə qarşılaşır. Bu da öz növbəsində inbormasiya boşluğu yaradır.

O cümlədən saytların, xəbər portallarının saha çox baxış və gəlir üçün əl atdığı yollardan biri də sensasiyalı, aldadıcı, cəlbədicə başlıqlarla yanlış və ya şişirdilmiş məlumatlardır. Başlıqla xəbərin mətni arasında vəhdəd olmayan məlumatlar həm dünya mediasında, həm də yerli mediada ciddi problemlərə səbəb olur.

vadlılığı olmalıdır. Media savadlılığı olan oxucu rəsmi, etibarlı və peşəkar mənbələrə üstünlük verir, məlumatın doğruluğuna şübhə edilməyən mənbələrə baş çəkir. İnformasiyanın doğruluğunu başlıq təyin etmir, ona görə də oxucu yalnız xəbərin başlığına əsaslanmamalıdır. Məzmunu dəqiqliklə oxumalıdır. Qarşısına çıxan informasiyaların tarixinə diqqət etməyənlər daha çox məlumat çirkiliyinə məruz qav

Məlumat çirkiliyini yaranan əsas səbəblərdən biri həddindən artıq informasiyanın olmasıdır. Sosial şəbəkələr, xəbər saytları, bloqlar və digər platformalarda eyni anda çoxlu məlumat axınının olması bu çirkiliyə yol açan əsas amildir. Dezinformasiya, qəsdən və ya bilmədən yayılan yalan və ya səhv məlumatlar məlumat çirkiliyinə yol açır. Həmçinin, lazımsız, təkrarlanan, faydalı olmayan, məqsədsiz məlumatlar da xəbər bazarında bolluq yaradır və məlumat çirkiliyinə səbəb olur. Son illər məlumat çirkiliyini yaranan ən başlıca səbəblərdən biri də sosial şəbəkələrin alqoritmləridir, belə ki platformaların diqqət çəkməyə çalışan başlıqlar və sensasiyalara üstünlük verməsi məlumat çirkiliyi yarada bilər. O cümlədən, feyk xəbərlər və manipulyasiya da ictimai rəyə təsir etmək məqsədilə hazırlanmış saxta məlumatlardır ki, informasiya çirkiliyi üçün münbit bazardır.

dezinformasiyalar mağazalarda hansı bashabaslara, qarışıqlıqlara səbəb olurdu. Eləcə də 44 günlük müharibə zamanı bəzi sosial şəbəkə istifadəçiləri yayılması yasaqlı məlumatları, yaxud da yalan informasiyaları paylaşaraq ictimaiyyətdə ixtişaşalara və narahatlığa yol açmışdılar. İnformasiya çirkiliyi belə yaranır.

İnformasiya çirkiliyindən qorunmaq, səhih məlumata çıxış əldə etmək üçün oxucunun media sa-

lır. Çünki bir çox hallarda baxış sayı qazana bilmək üçün saytlar və sosial şəbəkə səhifələri köhnə xəbərləri yeni kimi təqdim edir. Oxucu oxuduğu informasiyaya hər hansı emosional reaksiya göstərmədən əvvəl o məlumatın doğruluğuna əmin olmalıdır. Onu qorxudan, sevindirən, narahat edən informasiya nə qədər doğrudur?

Hazırda dünyada informasiya çirkiliyi ciddi problem kimi qəbul edilir, xüsusilə rəqəmsal texnologi-

yaların, sosial medianın, son olaraq süni intellektin sürətli inkişafı ilə doğru informasiya məsələsi global səviyyədə ciddi problemə çevrilib. Sosial şəbəkələrdəki paylaşım azadlığı, istifadəçilərin öz səhifələrində sərbəst məlumat yayması, mənbə təsdiq edilmədən paylaşmaları cəmiyyətdə xaos vəziyyətinə səbəb olur. Sosial şəbəkə platformalarının alqoritm tətbiqi isə ayrı bir problemdir. Çünki istifadəçinin bir dəfə maraq göstərdiyi tərkib ar-

Əsilsiz xəbərlərlə yarıdılan informasiya çirkiliyi cəmiyyətin dezinformasiyaya inanmasına, çirkli xəbərlər vasitəsilə ictimai rəyə təsir, fərdi düşüncələrə müdaxilə, nifrət və ya dəstək ritorikası yaradılır. Bir kontent bir anda ya linç edilə bilər, ya da dəstək yağışına tutulur. İnsanlar çirkli informasiyanın küyünə gedir, desək, doğru ifadə etmiş olarıq.

Lalə Mehralı